

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKULA UYUMUNUN SOKAKTA ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ (ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ)

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mehmet E. USTA ¹, Ahmet UĞUR ², Bilge BAĞCI ³, Esra ÇALIK ⁴

¹ Doç. Dr., Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi E Blok Osmanbey Yerleşkesi/Şanlıurfa, mehmeteminusta3@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2355-1203.

² Psikolojik Danışman, Eyyübiye Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Muradiye Mah. Uyanık Sok. 70/2 Eyyübiye/Şanlıurfa, ahmettugur07@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1895-3200.

³ Psikolojik Danışman, Eyyübiye Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Muradiye Mah. Uyanık Sok. 70/2 Eyyübiye/Şanlıurfa, bilgebagci@windowslive.com, ORCID ID: 0000-0002-0254-5288.

⁴ Psikolojik Danışman, Eyyübiye Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Muradiye Mah. Uyanık Sok. 70/2 Eyyübiye/Şanlıurfa, essem582014@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9119-4634.

Geliş Tarihi: 13/12/2020 Kabul Tarihi: 20/01/2021

Öz: Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin okula uyumunun sokakta çalışma durumuna göre değişimini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Şanlıurfa ilinde sokakta çalışan 29 ortaokul öğrencisi, sokakta çalışan 29 öğrencinin velisi ve sokakta çalışmayan 40 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma nicel ve nitel verilerin toplandığı karma modelle yapılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla veli ve öğrencilere sorulmak üzere araştırmacıların hazırladığı yarı yapılandırılmış katılımcı görüşme formu ile Ortaokul Okul Uyum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri Kruskal Wallis H ve Mann Whitney U testleri ile çözümlenmiştir. Nitel verilerinin çözümlenmesi amacıyla da görüşme formlarında yer alan sorularda frekans ve yüzdeler dağılımları kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları incelendiğinde, okula uyum puanlarında yalnızca kendini yönetme alt boyutunda sokakta çalışmayan çocuklar lehine anlamlı bir fark görülmüştür. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark görülmemiştir. Cinsiyete göre okula uyum puanları kendini yönetme ve öğretmen desteği alt boyutunda kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılaşırken sokakta çalışan çocukların okula uyum puanları uyruk, aylık gelir değişkenlerine göre hiçbir alt boyutta anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır. Araştırmaya göre çocukların sokakta çalıştırılmaları onların okula uyumlarının daha düşük olmasına, sokakta tehlikelere daha açık hale gelmelerine yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okula uyum, sokakta çalışan çocuklar, ortaokul öğrencileri.

INVESTIGATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' SCHOOL ADJUSTMENT POSITION ACCORDING TO THEIR WORKING ON THE STREET (ŞANLIURFA PROVINCE EXAMPLE)

Abstract: The aim of this study is to examine the change of school adaptation of secondary class students according their working status at the street. The study group of this study consists of 29 secondary school students who work on the street in Şanlıurfa, the parents of 29 students who work on the street and 40 secondary school students who do not work on the street. The research is designed with a mixed model which contains quantitative and qualitative models. In the study, semi-structured interview form which prepared by the researchers to ask parents and students and “The Secondary School School Compliance Scale” are used to collect data. The quantitative data of the study are analyzed by Kruskal Wallis H and Mann Whitney U tests. In order to analyze the qualitative data, frequency and percentage distributions are used in the questions in the interview forms. When the findings of the study were examined, a significant difference was observed in benefit of children who do not work on the street only in the sub-dimension of self-directedness in school adaptation scores. There was no significant difference in other sub-dimensions. School adaptation scores according to gender differed significantly in benefit of female students in the sub-dimension of self-directedness and teacher support. However the school adaptation scores of children who work on the street didn't differ significantly in any sub-dimension according to the variables of nationality and monthly income. As a result, children being forced to work on the street may cause them to adapt to school less and be more vulnerable to danger on the street.

Keywords: Adjustment to school, children working on the street, secondary-school students.

Giriş

Çocukların çalıştırılması toplumdaki en önemli sorunlardan biridir. Dünya üzerinde milyonlarca çocuk farklı işlerde çalışmakta ve farklı kişilerce çalıştırılmaktadır (Dursun ve Aksakal, 2018). Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre 15 yaşın altında yaşamını kazanmak ve ailelerinin ekonomisine katkı sağlamak için çalışanlar “çocuk işçi” veya “çalışan çocuk” olarak isimlendirilmektedir (Avşar ve Öğütoğulları, 2012; Aydın, Çiftçi ve Karataş, 2015). Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) tarafından kabul edilen sınıflandırmada sokakta yaşayan çocuk “sokağın çocuğu”, sokakta çalışan çocuk “sokaktaki çocuk” şeklinde nitelendirilmektedir (Alptekin, 2011; Erdoğan, 2016). Sokakta çalışan çocuk kavramını başka bir tanımda ele alacak olursak, ailelerinin bütçesine katkı sağlamak veya kendi ihtiyaçlarını karşılamak için sokakta ücret karşılığı işlerde çalışan, bu nedenle vakitlerinin çok büyük bir bölümünü sokaklarda geçiren fakat genelde iş sonrası ailelerinin yanına dönen çocuklardır (Aydın, Çiftçi ve Karataş, 2015; Subaşı Baybuğa ve Kubilay, 2003). Literatürde sokakta çalışan çocuklarla ilgili ortak bir tanımlamanın bulunmadığı, ifade edilen kavramlarla ilgili bir uzlaşmanın olmadığı göze çarpmaktadır.

Dünya üzerinde geçmişten günümüze kadar çocuklar farklı noktalarda çalışan işçi olarak bulunsalar da ücretli bir şekilde ve bir iş gücü olarak nitelendirilmeleriyle çalışma hayatına girmeleri sanayi devrimi ve sonrasında olmuştur (Dursun ve Aksakal, 2018). Nitelikli çalışanların yerine daha ucuz ücretle çalışan çocukların günde 18 saate kadar kötü koşullarda çalıştırılması ve fabrikalarda çalışanların yaklaşık üçte birini oluşturmaları önceki dönemlerle karşılaştırılamayacak nitelikte çocuk emeğinin sömürülmesine yol açmıştır (Avşar ve Öğütoğulları, 2012; Efe ve Uluoğlu, 2015; Türkmen, 2018).

Dünya üzerinde olduğu gibi Türkiye'nin farklı illerinde de çocukların sokakta çalışıyor olması bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların çalıştırılmalarının çok boyutlu değişkenleri bulunmaktadır. Bunların en başında ailelerin ekonomik olarak yetersiz olmaları gelmektedir. Al-Gamal, Hamdan Mansour, Matrouk, ve Nawaiseh (2013) yaptıkları araştırmada, ailelerin yaşadıkları ekonomik güçlüklerin çocukların okuldan alınarak çalışma yaşamına itilmesine sebep olduğunu belirtmişlerdir. Sokakta çalışan çocuklar genelde ailelerinin maddi durumları yetersiz

olduğu için ailelerinin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla sokakta çalışmaktadırlar (Bilgin, 2009; Cockburn ve Dostie, 2007; Jensen ve Nielsen, 1997; Ravallion ve Wodon, 2000; Ray, 2000). Ayrıca çocukların çalışma hayatının içerisinde küçük yaşlardan itibaren yer almasının sebeplerinden bir diğeri nüfus artışının fazla olmasıdır. Nitekim okuma oranı az olan ve yeterli, düzenli bir gelir elde edemeyen ailelerde çocuk sayısının fazla olması mevcut gelirin zorunlu ihtiyaçları bile karşılamakta yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu durum daha fazla gelirin aileye getirilmesine neden olmakta, ailede yer alan çocuklar farklı çalışma alanları içerisinde bulunmaktadırlar (Fidan, 2004).

Türkiye'ye özellikle Suriye'deki iç savaşın ardından kitlesel göç hareketi olmuştur. Bu göçle birlikte arkalarında her şeylerini bırakarak güvenliklerini sağlamak için Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin çok büyük bir kısmı maddi ve manevi açıdan ağır koşullarda yaşamlarını sürdürmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'deki istatistiğine baktığımızda, sayıca en fazla Suriyeli öğrencilerin bulunduğu görülmektedir (Türkmen, 2018). Suriyeli öğrenciler, ailelerin yoksulluğu, sosyal güvenceye sahip olmamaları, savaştaki kayıpları, ailelerine destek olma ihtiyacı, babaların belli bir işlerinin olmaması gibi nedenlerden dolayı sokaklarda zor şartlar altında çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca geçimlerini sağlamak, beslenme, kira gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için emek sektörüne girmektedirler (Baysal ve Çimşir 2020; Harunoğulları, 2016; Türkmen, 2018). Bu durumun sonucu olarak, Türkiye'de bulunan mülteci nüfus içindeki çocukların küçük yaşlarda ekonomik gelir elde etmek amacıyla eğitimlerini sürdüremedikleri görülmektedir (Çoban, 2018).

Sokakta çalışan veya çalıştırılan çocuklar sokaktaki tehlikelerin yanında özellikle gelişmelerinin hızlı olduğu ergenlik döneminde diğer akranlarıyla kimi özellikleri bakımından farklılık göstermekte ve akranlarından geri kalmaktadır. Sokakta bulunmaları nedeniyle sosyal, duygusal, fiziksel ve bilişsel gelişimleri olumsuz olarak etkilenmektedir (Alptekin, 2011; Etiler, Çağlayan, Yavuz, Hatun ve Hamzaoğlu, 2011; Şişman, 2006). Sokakta çalışan çocuklara yapabileceklerinden daha zor işler yaptırılmakta, okul saatleri dışında kalan vakitlerini sokakta çalışarak geçirdikleri için okuldan uzak kalmakta, çalıştıkları yerlerde şiddete maruz kalmakta, çocukluk oyunlarını oynayamamakta ve çok küçük yaşlardan başlayarak kötü koşullarda, her

bakımdan istismar ve ihmale açık bir biçimde çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Aysev, Ulukol ve Ceyhun, 2000; Yıldız, 2006).

Yapılan araştırmalara bakıldığında sokakta çalışan çocukların genelde yaptıkları işler şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Mendil ve yara bandı satma, simit satıcılığı, pazarda poşet satma, ayakkabı boyacılığı, taşımacılık, dilencilik, araba yıkama, çiçek satıcılığı, kâğıt toplayıcılığı ve tartıcılık (Alacahan, 2010; Cüce, 2017; Kızmaz ve Bilgin, 2010; Subaşı Baybuğa ve Kubilay 2003). Görüldüğü üzere yapılan işlerin güvencesiz niteliğe sahip işler olması dikkat çekmektedir.

Çocukların sokakta çalışmalarının olumlu veya olumsuz etkileri olabilmektedir. Çocukların daha geniş bir sosyal çevreye ulaşmaları onların bazı nitelikler geliştirmelerine veya tehlikelere daha açık hale gelmelerine neden olabilir. Bu araştırma nitel ve nicel bulgularla bu konu üzerinde durmaktadır (Gülay ve Erten, 2011; Kızmaz ve Bilgin, 2010).

Bu araştırmanın genel amacı, Şanlıurfa ilinde sokakta çalışan 29 öğrenci ile sokakta çalışmayan 40 öğrencinin okula uyum durumları arasındaki değişimi incelemektir. Araştırmanın problemlerini, “1. Şanlıurfa ilinde yaşayan ortaokul öğrencilerinin okula uyumlarının sokakta çalışma durumlarına göre belirlenmesi. 2. Sokakta çalışan Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin okula uyum puanları arasında farklılık olup olmadığının belirlenmesi. 3. Ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarında cinsiyete göre farklılık olup olmadığının belirlenmesi. 4. Ortaokul öğrencilerinin ailelerinin aylık gelirinin okula uyum puanlarına göre farklılık olup olmadığının belirlenmesi. 5. Sokakta çalışan çocukların ailelerinin çocuklarının sokakta çalışma durumlarıyla ilgili ne düşündüğünün belirlenmesi. 6. Ailelerin çocuklarının sokakta çalışmasının yasal sonuçlarını bilip bilmediğinin belirlenmesi.” oluşturmaktadır. Araştırmanın hipotezlerini ise “1. Ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanları sokakta çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır. 2. Sokakta çalışan Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin okula uyum puanları arasında anlamlı bir fark vardır. 3. Ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. 4. Ortaokul öğrencilerinin ailelerinin aylık geliri okula uyum puanlarına göre farklılaşmaktadır.” oluşturmaktadır. Literatür tarandığında doğrudan Şanlıurfa iline yönelik sokakta çalışan öğrencilerle yapılmış bir çalışmanın olmaması yapılan çalışmayı

ayrıca önemli kılmaktadır. Araştırma, “Ortaokul Okul Uyumu Ölçeği” ve araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formları, Şanlıurfa ilinde sokakta çalışan 29 ortaokul öğrencisi, bu öğrencilerin velileri ile Şanlıurfa ilinde ortaokulda okuyan 40 ortaokul öğrencisiyle sınırlıdır. Örneklem daha da genişletilerek bu konuyla ilgili yeni çalışmalar araştırmacılar tarafından yapılabilir. Öğrenciler ve veliler tarafından veri toplama araçlarına verilen yanıtların doğru ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nicel ve nitel verilerin bir arada toplandığı ve ayrı şekilde analiz edilerek yine birlikte yorumlandığı yakınsayan paralel karma modele dayalı bir araştırmadır. Bir araştırmanın karma yöntem araştırması olarak nitelendirilmesinde en önemli noktaların başında araştırma soruları gelmektedir. Sadece nicel veya nitel araştırma yöntemlerinin yanıtlayamadığı araştırma soruları yanıtlanmaya çalışılırken karma yöntemden yararlanır (Fırat, Kabakçı Yurdakul ve Ersoy, 2014). Karma araştırma; çalışmalardaki nicel ve nitel verileri toplamayı, onları çözümlmeyi ve yorumlamayı içermektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2009). Ortaokul öğrencilerinin okula uyumları değerlendirilirken toplanan nicel verilerin kapsamlı bir sonuç vermeyeceği ve araştırmanın nitel verilerle desteklenmesi gerektiğinden yola çıkarak bu yöntem belirlenmiştir. Araştırmanın nicel verileri ilişkisel tarama modelinde incelenmiştir. İlişkisel tarama modelindeki araştırmalar ise iki veya daha fazla değişkenin arasındaki ilişki düzeyini belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2002).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Şanlıurfa İli Kültür Eğitim ve Araştırma Vakfı tarafından sokakta çalışan çocukların sosyal hayata katılımlarının sağlanması ve güçlendirilmesi amaçlı “Geleceğimiz Sokakta Kaybolmasın Projesi” nde yer alan sokakta çalışan 29 ortaokul öğrencisi ve bu 29 öğrencinin velisi ile sokakta çalışmayan ve yaşları 11-14 arasında değişen 40 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Katılan Ortaokul Öğrencilerinden Elde Edilen Demografik Bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Erkek	40	58
	Kız	29	42
Çalışma Durumu	Sokakta Çalışıyor	29	42
	Sokakta Çalışmıyor	40	58
Uyruk	Türk	58	84
	Suriyeli	11	16
Anne Eğitim Düzeyi	Hiç Okula Gitmedi	21	30,4
	İlkokul Mezunu	30	43,5
	Ortaokul Mezunu	8	11,6
	Lise Mezunu	6	8,7
	Üniversite Mezunu	4	5,8
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul Mezunu	33	47,8
	Ortaokul Mezunu	16	23,2
	Lise Mezunu	14	20,3
	Üniversite Mezunu	6	8,7
Günlük Kazanç	0-10 TL	6	20,7
	11-20 TL	15	51,7
	21-30 TL	4	13,8
	31 TL ve üstü	4	13,8
Günlük Çalışma Saati	0-4 Saat Aralığı	7	24,1
	4-8 Saat Aralığı	11	37,9
	8-12 Saat Aralığı	7	24,1
	12-16 Saat Aralığı	4	13,8

Ailenin Aylık Geliri	500-1000 TL	17	24,6
	1000-1500 TL	20	29
	1500-2000 TL	8	11,6
	2000 TL ve üstü	24	34,8

Tablo 1’de görüldüğü üzere öğrencilerin %42’si kız %58’i erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %58’i sokakta daha önce hiç çalışmamıştır. Suriyeli öğrenciler toplam frekansın %16’sını oluşturmaktadır. Öğrencilerin ebeveynleri arasında 10 kişi üniversite mezunudur. Sokakta çalışan öğrencilerin çoğu (%37,9) günde 4-8 saat arasında çalışsa da yaklaşık yarısının (%51,7) günlük kazançları 11-20 TL arasındadır. Ayrıca öğrencilerin ailelerinin %65,2’sinin aylık geliri 2000 TL’nin altındadır.

Veri Toplama Araçları

Sokakta çalışan öğrencilerin, çalıştıkları işler, çalışma nedenleri, sokakta bulunma süreleri, kazandıkları ücret, kazandıkları ücreti nasıl değerlendirdikleri, sokakta çalışırken karşılaştıkları tehlikeler, gelecek hedefleri gibi nitel özellikleri ile bu çocukların ailelerin çocuklarının sokakta çalışmalarıyla ilgili düşünceleri, çocuklarının sokakta çalışmalarının yasal sonuçlarını bilip bilmemeleri araştırmacılar tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak betimlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca sokakta çalışan öğrencilerin okula uyum puanlarının sokakta çalışmayan kendi akranları arasında bir farklılık olup olmadığı Ortaokul Okul Uyumu Ölçeğiyle ölçülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamlı bir literatür taramasının ardından araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir ve sokakta çalışan öğrencilere sorulmak üzere hazırlanmış 10 açık uçlu soru, sokakta çalışan öğrencilerin velisine sorulmak üzere hazırlanmış beş açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formu için soruların dili, amaca uygunluğu konularında uzman görüşü alınmıştır. Görüşme formundaki sorular belirlenen öğrencilere uygulanmadan önce rastgele seçilen 10 öğrenciye sorulmuş ve soru maddelerinin anlaşılabilirliği test edilmiştir. Yılmaz, Avcı ve Yıldırım (2017) tarafından geliştirilen Ortaokul Okul Uyumu Ölçeği 66 maddeden oluşan üçlü likert yapıdadır ve sekiz alt faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler, aile

desteği, arkadaş ilişkileri, okul kurallarına uyum, kendini yönetme, güvengenlik -diğer insanları küçümsemeden, bireylerin haklarını görmezden gelmeden, kişilerin kendi haklarını etkin bir şekilde korumalarıdır (Voltan, 1980)- okula ilgi, okuldaki rahatlık, öğretmen desteği olarak isimlendirilmiştir. Bu araştırma için iç tutarlılık analizi yapıldığında iç tutarlılık katsayısı .85 bulunmuştur. Ölçeğin geçerlik düzeyini belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öz değeri 1'den büyük sekiz faktör tespit edilmiştir. Bu faktörler toplam varyansın %50,37'sini açıklamaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce Harran Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 13/11/2020-E.45298 tarih ve sayılı onay alınmıştır. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında sokakta çalışan öğrenciler ve bu öğrencilerin velileri araştırmacıların görev yaptıkları Eyyübiye Rehberlik ve Araştırma Merkezine randevu verilerek davet edilmiştir. Görüşmelerden önce araştırmanın amacı ve önemi hakkında katılımcılara bilgi verilmiş, aydınlatılmış onam ile onayları alınmış, güvenilir bilgileri elde edebilmek amacıyla katılımcılar ve araştırmacı arasında güvenli bir ilişkinin kurulmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler 18 yaşından küçük oldukları için velileri, veli onay formunu ve gönüllü katılım formunu imzalamışlardır. Katılımcılara, araştırmacılar tarafından görüşme formunda yer alan sorular standart bir şekilde sorulmuş ardından öğrencilere Ortaokul Okul Uyum Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların izinleri alınarak görüşme soruları sırasında ses kayıtları alınmıştır. Yabancı uyruklu öğrenciler ve bu öğrencilerin velileri için tercüman desteği sağlanmıştır. Görüşme formları ve Ortaokul Okul Uyum Ölçeğinin birlikte uygulanması yaklaşık bir saat sürmüştür. Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında Eyyübiye ilçesinde bir ortaokulda gerekli izinler alınarak 40 öğrenciye Ortaokul Okul Uyum Ölçeği uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel verilerinin çözümlenmesi amacıyla görüşme formunda yer alan sorularda frekans ve yüzdelik dağılımlar kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri SPSS 22.0 Paket Programı aracılığıyla gerçekleştirilmiş Kruskal Wallis H ve Mann Whitney U testleri ile çözümlenmiştir. Değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ kabul edilmiştir. Öğrenciler ve velilerine ilişkin veriler, kendi içerisinde alt bölümlere ayrılarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırma süresince toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleriyle ortaya çıkan bulgulara bu bölümde yer verilecektir.

Çalışma grubunda bulunan, sokakta çalışan 29 çocuğun yaptıkları işler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Sokakta Çalışan Öğrencilerin Yaptıkları İşler

Öğrencilerin Çalıştığı İşler	Çalışan Çocuk Sayısı
Simit/Su/Mendil/Limonata satmak	16
Tarlada işçi olarak çalışan	3
Market/Ciğerci/Berber/Sanayide çırak olarak çalışan	10
Toplam	29

Öğrencilerin yaptığı işler simit, su, peçete satmak gibi bireysel yürüttükleri, başkasının yanında çırak olarak çalıştıkları ve tarım sektöründe işçi olarak çalıştıkları olmak üzere üç kategoride gruplandırılmıştır.

Araştırmanın ilk problemi, Şanlıurfa ilinde yaşayan ortaokul öğrencilerinin okula uyumlarının sokakta çalışma durumlarına göre belirlenmesidir. Bu probleme ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Sokakta Çalışan ve Çalışmayan Öğrencilerin Okula Uyum Puanları Arasındaki Farklar

Okula Uyum Alt Boyutları	Sokakta Çalışma Durumu	N	Sıra Ortalaması	U	p
Aile Desteği	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	34,98	579,500	.995
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	35,01		
Arkadaş İlişkileri	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	34,24	558,000	.778
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	35,55		
Okul Kurallarına Uyum	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	33,62	540,000	.623
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	36,00		
Kendini Yönetme	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	29,10	409,000	.036*
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	39,28		
Güvengenlik	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	37,12	518,500	.452
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	33,46		
Okula İlgi	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	31,95	491,500	.279
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	37,21		
Okuldaki	Sokakta Çalışan	29	37,29		

Rahatlık	Öğrenciler			513,500	.415
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	33,34		
Öğretmen Desteği	Sokakta Çalışan Öğrenciler	29	32,62	511,000	.400
	Sokakta Çalışmayan Öğrenciler	40	36,73		
Toplam		69			

*p<.05

Sokakta çalışan ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarının sıra ortalamasıyla sokakta çalışmayan ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarının sıra ortalaması arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Sokakta çalışan ortaokul öğrencileriyle çalışmayan ortaokul öğrencilerinin okula uyum alt boyutlarından aldıkları puanların sıra ortalaması arasında yalnızca kendini yönetme alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma gözlenmiştir (U=409, p=.036). Buna göre sokakta çalışmayan ortaokul öğrencilerinin kendini yönetme puanlarının sıra ortalaması sokakta çalışan ortaokul öğrencilerinden daha yüksektir. Okula uyum puanlarının diğer alt boyutları öğrencilerin çalışma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

Araştırmanın ikinci problemi, sokakta çalışan Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin okula uyum puanları arasında farklılık olup olmadığının belirlenmesidir. Bu probleme ilişkin sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Türk ve Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyum Puanları Arasındaki Farklar

Okula Uyum Alt Boyutları	Uyruk	N	Sıra Ortalaması	U	p
Aile Desteği	Türk	58	35,09		
	Suriyeli	11	34,50	313,500	.927
Arkadaş İlişkileri	Türk	58	36,21		
	Suriyeli	11	28,64	249,000	.249
Okul Kurallarına Uyum	Türk	58	35,64		
	Suriyeli	11	31,64	282,000	.540
Kendini Yönetme	Türk	58	36,73		
	Suriyeli	11	25,86	218,500	.097
Güvengenlik	Türk	58	37,03		
	Suriyeli	11	24,32	201,500	.053
Okula İlgi	Türk	58	36,80		
	Suriyeli	11	25,50	214,500	.085
Okuldaki Rahatlık	Türk	58	35,42		
	Suriyeli	11	32,77	294,500	.685
Öğretmen Desteği	Türk	58	36,53		
	Suriyeli	11	26,91	230,000	.143
Toplam		69			

*p<.05

Türk ve Suriyeli öğrencilerin okula uyum puanları arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Türk ve Suriyeli ortaokul öğrencilerinin okula uyum alt boyutlarına ilişkin puanların sıra ortalamaları arasında hiçbir alt boyutta anlamlı fark görülmemiştir.

Araştırmanın üçüncü problemi, ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarında cinsiyete göre farklılık olup olmadığının belirlenmesidir. Bu probleme ilişkin sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Erkek ve Kız Öğrencilerin Okula Uyum Düzeyleri Arasındaki Farklar

Okula Uyum Alt Boyutları	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	U	p
Aile Desteği	Erkek	40	35,10	576,000	.961
	Kız	29	34,86		
Arkadaş İlişkileri	Erkek	40	32,24	469,500	.177
	Kız	29	38,81		
Okul Kurallarına Uyum	Erkek	40	32,56	482,500	.231
	Kız	29	38,36		
Kendini Yönetme	Erkek	40	30,31	392,500	.022*
	Kız	29	41,47		
Güvengenlik	Erkek	40	35,41	563,500	.840
	Kız	29	34,43		
Okula İlgi	Erkek	40	32,61	484,500	.243
	Kız	29	38,29		
Okuldaki Rahatlık	Erkek	40	32,69	487,500	.256
	Kız	29	38,19		
Öğretmen Desteği	Erkek	40	30,38	395,000	.024*
	Kız	29	41,31		
Toplam		69			

*p<.05

Erkek ve kız ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarının sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşma durumunu belirlemek için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda kız ve erkek ortaokul öğrencilerinin okula uyum alt boyutlarına ilişkin puanlarının sıra ortalamaları arasında kendini yönetme ($U=392,500$, $p=.022$) ve öğretmen desteği ($U=395$, $p=.024$) alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık gözlenmiştir. Buna göre kız öğrencilerin hem kendini yönetme alt boyutundan aldıkları puanların sıra ortalamaları hem de öğretmen desteği alt boyutundan aldıkları puanların sıra ortalamaları erkek öğrencilerden yüksektir. Okula uyum diğer alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir.

Araştırmanın dördüncü problemi, ortaokul öğrencilerinin ailelerinin aylık gelirinin okula uyum puanlarına göre farklılık olup olmadığının belirlenmesidir. Bu probleme ilişkin sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Ortaokul Öğrencilerinin Okula Uyum Puanlarının Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Farklılaşması

Okula Uyum Alt Boyutları	Aylık Gelir	F	Sıra Ortalaması	X ²	p
Aile Desteği	500-1000 ₺	17	33,18	3,071	.381
	1000-1500 ₺	8	31,13		
	1500-2000 ₺	20	45,06		
	2000 ₺ ve üstü	24	36,17		
Arkadaşlık İlişkileri	500-1000 ₺	17	36,44	0,999	.801
	1000-1500 ₺	8	33,48		
	1500-2000 ₺	20	29,75		
	2000 ₺ ve üstü	24	37,00		
Okul Kurallarına Uyum	500-1000 ₺	17	36,38	0,283	.963
	1000-1500 ₺	8	33,13		
	1500-2000 ₺	20	35,94		

	2000 □ ve üstü	24	35,27		
Kendini Yönetme	500-1000 □	17	29,94		
	1000-1500 □	8	37,90	2,742	.433
	1500-2000 □	20	29,31		
	2000 □ ve üstü	24	38,06		
Güvengenlik	500-1000 □	17	35,62	0,710	.871
	1000-1500 □	8	32,25		
	1500-2000 □	20	38,81		
	2000 □ ve üstü	24	35,58		
Okula İlgi	500-1000 □	17	32,94		
	1000-1500 □	8	37,28	0,455	.929
	1500-2000 □	20	34,25		
	2000 □ ve üstü	24	34,81		
Okuldaki Rahatlık	500-1000 □	17	34,50		
	1000-1500 □	8	33,85	0,571	.903
	1500-2000 □	20	32,06		
	2000 □ ve üstü	24	37,29		
Öğretmen Desteği	500-1000 □	17	33,88		
	1000-1500 □	8	34,95	1,280	.734
	1500-2000 □	20	28,94		
	2000 □ ve üstü	24	37,85		
Toplam		69			

*p<.05

Ortaokulda okuyan öğrencilerin okula uyum puanlarının sıra ortalamalarının aylık gelire göre anlamlı düzeyde farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin okula uyum düzeylerinin hiçbir alt boyutunda aylık gelire göre anlamlı düzeyde farklılaşma görülmemiştir.

Öğrencilere kazandığı parayı ne yaptıkları sorulduğunda verdikleri cevaplar Tablo 7’de gruplandırılmıştır.

Tablo 7.

“Kazandığın Parayı Ne Yapıyorsun?” Sorusuna Öğrencilerin Verdiği Yanıtlar

Kazandığı Parayı Ne Yapıyor?	Çalışan Öğrenci Sayısı
Okul harçlığı yapıyorum.	2
Aileme veriyorum.	20
Biriktiriyorum.	4
Evimizin ihtiyaçları için harcıyorum.	2
Toplam	28

Bir öğrenci para karşılığı çalışmayıp bir berberin yanında işi öğrenmek için çalıştığını söylemiştir. Bu yüzden 28 öğrenciye ait veriye ulaşılmıştır.

Sokakta çalışan 29 öğrencinin velileriyle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Onlara eğitim düzeylerinin yanında “Çocuğunuzun sokakta çalışmasıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?” ve “Çocuğunuzun sokakta çalışmasının yasal sonuçlarını biliyor musunuz?” soruları sorulmuştur. Velilerin sorulara verdikleri cevapların iki farklı kategoride toplandığı gözlenmiştir. Cevaplara ilişkin detaylar Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

Velilerin Sorulara Verdikleri Yanıtlar

Veliye Sorulan Sorular	Verilen Yanıtlar	f
Çocuğunuzun çalışması ile ilgili yasal sonuçlar hakkında bilginiz var mı?	Yasak olduğunu biliyorum ama çalışmak zorunda.	7
	Hayır bilmiyorum.	22
Çocuğunuzun çalışması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?	Çalışmasını istemiyorum ama mecburiyetten çalışıyor.	26
	Çalışmasını istiyorum.	3
Toplam		29

Sokakta çalışan öğrencilere gelecekle ilgili hedefleri sorulmuştur. Bir öğrenci hariç tamamı gelecekte olmak istedikleri meslekleri söylemişlerdir. Biri veteriner, dokuzu doktor, biri hâkim, ikisi avukat, dördü polis, üçü futbolcu olmak istediğini belirtmiştir. Meslek bilgisi vermeyen bir öğrenci sağlık lisesi kazanmak istediğini söylemiş, sekiz öğrenci bu soruya yanıt vermek istememiştir.

Öğrencilere “Üç tane dilek hakkın olsa ne dilerdin?” sorusu yöneltilmiştir. Soruyu anlamakta zorlanan öğrencilere sihirli değnek, iyilik perisi gibi metaforlar kullanılmıştır. Öğrencilerin 23’ü ev sahibi olmayı istemiştir. Bunun yanında telefon, bilgisayar, bisiklet sahibi olmak yanıtları öğrencilerin 25’inden alınmıştır. İki öğrencinin yanıtı hacca gitmek ve ailesiyle birlikte cennete girmek olarak kaydedilmiştir. İki mülteci öğrenci Suriye’de savaşın bitmesini, dört mülteci öğrenci babalarının işe girebilmesini dilemiştir. Bu öğrencilerin velileri, öğrencilerin babalarının mülteci kimliğinden dolayı işe alınmadığını ve para kazanamadığını iletmışlerdir. Spesifik olarak verilen cevaplar incelendiğinde “Babam ölmesin istiyorum.”, “Virüs (Covid-19) tamamen bitsin istiyorum.”, “Çok iyi bir eğitim almak istiyorum.”, “Hikâye kitabı okumak istiyorum.”, “Türk vatandaşı olabilmek istiyorum.” yanıtları kaydedilmiştir.

Sokakta çalışan öğrencilerin çalışırken nasıl tehlikelerle karşılaştıkları sorulmuştur. Soruya yanıt veren öğrencilerden 19’u herhangi bir tehlike yaşamadığını, yedi öğrenci ise tehlikeli durumlarla karşılaşabildiklerini söylemiştir. Üç öğrenci bu

soruya yanıt vermemiştir. Tehlike yaşayan öğrencilerin yanıtlarına özel olarak bakıldığında “Mendil satarken birçok kez araba çarpma tehlikesi atlattım.”, “Bıçak çektiler, tepsimi devirdiler.”, “Sigaraya başlamamı teklif ettiler.”, “Bazen hakaret ediyorlar.” cevapları verilmiştir.

İnsanların onlara nasıl davrandığı sorulduğunda 16 öğrenci iyi davrandıklarını söylemiştir. Dört öğrenci genelde insanların onları küçümsediklerini aktarmıştır. Beş öğrenci “Kötü davranıyorlar.” yanıtı vermiştir. Dört öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir. Öğrencilerden biri kadınların gayet iyi davrandığını ancak erkeklerin normal veya kötü davrandığını söylemiştir.

Sokakta çalışan öğrencilere “Eğer çalışmıyor olsaydın neler yapıyor olurdun?” diye sorulmuştur. Soruya yanıt veren çocuklardan dokuzu “Ders çalışır veya kitap okurdum.” demiştir. Beş öğrenci arkadaşlarıyla vakit geçireceğini iki öğrenci çalışmazsa evde oturmaktan canının sıkılacağını söylemiştir. Beş öğrenci “Eğer çalışmasaydım okula giderdim.” diye yanıtlamıştır. Üç öğrenci “Eğer çalışmasaydım aileme yardım ederdim.” demiştir. Öğrencilerden birisi “Eğer çalışmasaydım dondurma yemek isterdim.” cevabını vermiştir. Dört öğrenci bu soruya yanıt vermemiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmaya konu olan öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği için çocuklar evin ihtiyaçlarına katkı sağlayabilmek, okul harçlığını kazanabilmek amacıyla sokakta simit, su, mendil satmakta, tarlada işçi olarak, markette, ciğercide, berber ve sanayide çırak olarak çalışmaktadırlar. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, ağırlıklı olarak maddi durumu yetersiz ailelerin çocuklarının çalıştığı söylenebilir (Bilgin, 2009; Cockburn ve Dostie, 2007; Jensen ve Nielsen, 1997; Ravallion ve Wodon, 2000; Ray, 2000).

Sokakta çalışan öğrenciler ile sokakta çalışmayan öğrencilerin okula uyumlarının kendini yönetme alt boyutunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Çalışmayan öğrencilerin kendini yönetme puanı daha yüksek olarak belirlenmiştir. Sokakta çalışan öğrenciler karar verirken ailelerinin maddi durumunu, boş vakitlerinde sokakta çalışmak zorunda olduklarını düşünerek özgür şekilde karar veremeyebilirler ancak çalışmayan öğrenciler hedefleri doğrultusunda özerk olarak kararlar alabilir ve uygulayabilirler.

Çünkü sorumlulukları sokakta çalışan öğrencilerden daha farklı ve azdır. Sorumluluklarının sokakta çalışan çocuklara göre daha az olması ve karar vermede özgür olmaları kendilerini yönetebilme yetilerinin daha yüksek çıkmasına sebep olmuş olabilir. Ayrıca sokakta çalışan çocukların sosyal çevre ile temas kurma ihtimali yüksektir ve sosyal çevreleri gelişme eğilimi gösterir. Nitekim sosyal çevresi daha geniş olan çocukların kendini yönetme becerilerinin de yüksek olduğuna ilişkin bulgular mevcuttur (Gülay ve Erten, 2011).

Sokakta çalışan öğrenciler ile çalışmayan öğrencilerin okula uyumlarının diğer alt boyutlarında ise anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Diğer alt boyutlarda anlamlı farklılık görülmemesinin sebebi veri toplanan sokakta çalışmayan öğrencilerin de sosyo-ekonomik durumlarının düşük olması, sokakta çalışan öğrencilerle benzer çevreden gelmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca sokakta çalışan öğrenciler aile desteği, arkadaşlık ilişkileri, güvengenlik gibi özelliklerini sokakta çalışırken geliştirmiş olabilirler. Bu durum sokakta çalışan öğrencilerin okula uyum puanlarının çalışmayan öğrencilerin puanlarına yakın çıkmasını sağlamış olabilir. Çünkü sokakta çalışan çocukların belirli noktalarda çalışmayan çocuklara göre daha ön plana çıktığına ilişkin bulgular bulunmaktadır (Kızmaz ve Bilgin, 2010).

Aileler çocuklarının sokakta çalışmalarını istememelerine rağmen buna mecbur olduklarını, az da olsa gelirlerine katkıda bulduklarını ifade etmişlerdir. Alptekin (2011) Düzce’de sokakta çalışan çocuklarla yaptığı çalışmada aileler, çocuklarının sokakta çalışmasını istememelerine rağmen başka seçeneklerinin olmadığını dile getirmiştir. Her iki çalışmada da ailelerin çocukların çalışmaları hakkındaki görüşleri birbirini desteklemektedir.

Sokakta çalışan öğrenciler okula devam etmektedir ancak okuldan sonra vakitlerini sokakta çalışarak geçirdikleri için yeterince derslerine odaklanamamakta, yaşlıları gibi derslerini tekrar edememekte ve arkadaşlarıyla vakit geçirememektedir. Bu sebeple hem okul başarıları düşük hem de psiko-sosyal gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Literatürde bu sonucu destekleyen bulgular bulunmaktadır (Jensen ve Nielsen, 1997). Maddi durumu yetersiz ailelerin çocuklarının çalışmak durumunda kaldığına yönelik bulgular yaygın olsa da aylık gelir düzeyine göre ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanları hiçbir alt boyutta anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır.

Her ne kadar daha geniş örneklemlerde bu sonuçların tartışılması gerekse de veri toplanan bölgede yaşayan ailelerin alt sosyo-ekonomik düzeyden olmaları ve aylık gelir düzeyindeki tüm kategorilerin alt gelir düzeyini temsil etmeleri buna neden olmuş olabilir.

Ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanlarında cinsiyete göre yalnızca öğretmen desteği ve kendini yönetme alt boyutlarında kız öğrenciler lehine anlamlı düzeyde fark gözlenmiştir. Araştırma sonucu “Ortaokul öğrencilerinin okula uyum puanları cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.” hipotezini desteklememektedir.

Türk ve Suriyeli ortaokul öğrencilerinin okula uyum alt boyutlarına ilişkin puanların sıra ortalamaları arasında hiçbir alt boyutta anlamlı fark görülmemiştir. “Sokakta çalışan Suriyeli öğrenciler ile Türk öğrencilerin okula uyum puanları arasında anlamlı bir fark vardır.” hipotezini desteklemeyen sonuçlar ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin uzun zamandır Türkiye’de yaşıyor olmaları bu sonucu doğurmuş olabilir.

“Ortaokul öğrencilerinin ailelerinin aylık geliri okula uyum puanlarına göre farklılaşmaktadır.” hipotezi de araştırma sonucundan farklı çıkmıştır. Bu sonuç, sokakta çalışan ve sokakta çalışmayan öğrencilerin ailelerinin ekonomik açıdan düşük gelir grubuna dâhil olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Öğrenciler günün önemli bir kısmını zor şartlarda, çeşitli güçlüklerle karşılaşarak sokakta çalışarak geçirmelerine rağmen günlük kazançları çok düşüktür. Şişman’ın (2006) araştırması da çocukların günlük kazançlarının düşük olduğunu destekler niteliktedir.

Araştırmada çocuklardan toplanan nitel verilere göre sokakta karşılaştıkları tehlikelerden bazıları; araba çarpma tehlikesi, bıçak çekilmesi, hakarete uğramaları şeklindedir. Erdoğan (2016) araştırmasında, sokakta çalışan veya çalıştırılan çocukların farklı kişiler tarafından istismara aynı zamanda cinsel tacize maruz kaldığına yer vermiştir. Sokakta çalışmanın tehlikeli olduğu yönündeki araştırmalar birbirini desteklemektedir ancak karşılaşılan tehlikelerde farklılıklar görülmektedir. Cüce’nin (2017) yaptığı çalışmada ise çocuklar hiçbir tehlikeyle karşılaşmadıklarını, herhangi bir şiddete uğramadıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma bulgularına göre çocuklar daha çok statüsü yüksek olan doktor, hâkim, avukat; güç değerinin yüksek olduğu polislik mesleği ile ilgili hayaller kurmaktadır.

Alptekin'in (2011) belirtmiş olduğu gibi sokakta çalışan çocuklar bugün ve gelecek yaşamlarıyla ilgili hayatlarının odak noktasına güç ve paraya sahip olma fikrini oturtmuşlardır. İki araştırma sonucu da bu alanda birbirini desteklemektedir.

Ailelerin, çocuklarının çalışmalarının yasal sonuçlarını bilmemeleri ve çocuklarının çalışmalarına göz yummaları, aile eğitiminin çocukların sokakta çalışmalarının önüne geçilmesinde çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin eğitilmesi noktasında okul psikolojik danışmanlarına önemli roller düşmektedir.

Sokakta çalışmak zorunda kalan öğrencilerin sorununun temelini inilmeli, çalışmaya mecbur bırakılmalarının nedenleri irdelenmeli ve köklü değişiklikler yapılmalıdır. Aileler ile yapılan görüşmelerde maddi durumlarının kötü olması, düzenli işlerinin olmaması sebebiyle çocuklarını çalıştırdıklarını ifade etmişlerdir. Ailenin maddi durumunun düzeltilebilmesi için anne/babaya iş verilebilir. Çocukların okula düzenli gitmesi ve ders başarısının artması için çocukların bireysel olarak takibi gerçekleştirilmelidir. Okula uyum düzeylerinin artması için de okul çıkışlarında arkadaşlarıyla vakit geçirebileceği etkinlik saatleri, etütler, geziler düzenlenebilir.

Araştırmacılar farklı il örneklemelerinde bu çalışmayı uygulayarak farklı sonuçlar elde edebilirler. Sokakta çalışan çocukların okula uyum düzeyleri dışında travma sonrası büyüme düzeyleri incelenebilir. Suriyeli öğrencilerin sayısı daha da artırılarak çalışma genişletilebilir. Sokakta çalışan çocuklar için farklı öğretim kademelerine yönelik çalışmalar yapılabilir. Bu öneriler çerçevesinde yapılacak araştırmalar ile ilgili alana katkı sağlanacaktır.

Kaynakça

- Alacahan, O. (2010). Çocuğunu sokakta çalıştıran ailelerin sosyo-ekonomik profili, tutum ve beklentileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59(2), 133-47.
- Al-Gamal, E., Hamdan Mansour A. M., Matrouk, R. and Nawaiseh, M. A. (2013). The psychosocial impact of child labour in Jordan: A national study. *International Journal of Psychology*, 48(6), 1156-1164.
- Alptekin, K. (2011). Sokakta çalışan çocuklar ve aileleri: Düzce örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(1), 25-48.
- Avşar, Z. ve Ögütoğulları, E. (2012). Çocuk işçiliği ve çocuk işçiliği ile mücadele stratejileri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(1), 9-40.
- Aydın, D., Çiftçi, E. K. ve Karataş, H. (2015). Sokakta çalışan çocukların depresyon durumlarının belirlenmesi. *The Journal of Pediatric Research*, 2(1), 31-36.
- Aysev, A., Ulukol, B. ve Ceyhun, G. (2000). Çalışan ve okuyan çocukların “Çocuklar için depresyon ölçeği” ile değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 53(1), 27-30.
- Baysal ve Çimir S. (2020). Türkiye’ye göç ile gelen uluslararası ilkökul öğrencilerinin kendi perspektiflerinden okulda arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 71-87.
- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır’da sokakta çalışan çocuklar üzerine sosyolojik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 232-244.
- Cockburn, J. and Dostie, B. (2007). Child work and schooling: The role of household asset profiles and poverty in rural Ethiopia. *Journal of African Economies*, 16(4), 519-563.
- Cüce, S. (2017). Sokakta çalıştırılan çocukların karşılaştıkları güçlükler üzerine nitel bir araştırma: Ankara örneği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 35-47.
- Çoban, B. (2018). Türkiye’de işsizlik profili bağlamında Suriyeli gençlerin İstanbul işgücü piyasasına katılım sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 193-216.

- Dursun, S. ve Aksakal, E. (2018). Çalışan çocukların sorunları üzerine bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 41-56.
- Efe, H. ve Uluoğlu, S. A. (2015). Dünyada çocuk işçiliğiyle mücadelede gelinen nokta ve geleceğe dair bazı öngörüler. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 13(51), 46-72.
- Erdoğan, Ö. (2016). Sokakta çalışan çocuklar sorunu. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (44), 11-43.
- Etiler, N., Çağlayan, Ç., Yavuz, C. I., Hatun, Ş. ve Hamzaoğlu, O. (2011). Çalışmanın çocuk bedeni üzerine etkisi: İzmit'te yapılan iki araştırma sonuçlarının karşılaştırılması. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(2), 111-117.
- Fırat, M., Kabakçı Yurdakul, I. ve Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı olarak karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 64-85.
- Fidan, F. (2004). Çalışan çocuk olgusuna sosyo-psikolojik bakış, sanayide çalışan çocuklar örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 30-49.
- Gülây, H. ve Erten, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının akran kabullerinin okula uyum değişkenleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 81-92.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Jensen, P. and Nielsen, H. S. (1997). "Child labor or school attendance? Evidence from Zambia". *Journal of Population Economics*, 10(4), 407-424.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kızmaz, Z. ve Bilgin, R. (2010). Sokakta çalışan/yaşayan çocuklar ve suç: Diyarbakır örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 269-311.
- Leech, N. L. and Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality & Quantity*, 43(2), 265-275.
- Okumuş, E. (2009). Sokak çocuklarının sosyolojisi: Diyarbakır örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(4), 9-37.

- Ravallion, M. and Wodon, Q. (2000). Does child labor displace schooling? Evidence on behavioural responses to an enrollment subsidy. *The Economic Journal*, 110, 158-175.
- Ray, R. (2000). "Analysis of child labor in Peru and Pakistan: A comparative study." *Journal of Population Economics*, 13(1), 3-19.
- Subaşı Baybuğa, M. ve Kubilay, G. (2003). Sokakta yaşayan/çalışan çocukların aile ve yaşadıkları konutun özellikleri. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2, 34-46.
- Şişman, Y. (2006). Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları ve gelecekte beklenenleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 251-275.
- Türkmen, E. (2018). *Türkiye’de mülteci çocuk emeği: Şanlıurfa’da çalışan Suriyeli mülteci çocuklar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Voltan, N. (1980). *Grupla atılganlık eğitiminin bireyin atılganlık düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, Ö. (2006). Türkiye’de çocuk işçi sorununun toplumsal görünümü. *Journal of Qafqaz University*, 18(1), 134-138.
- Yılmaz, O., Avcı, D. ve Yıldırım, İ. (2017). Ortaokul okul uyumu ölçeğinin geliştirilmesi, *IV. International Eurasian Educational Research Congress* içinde (s.1483-1485). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Summary

Child labor is one of the biggest problems of our age. Economic inadequacies, unemployment, famine cause child labor. At the same time, child labor makes it difficult for them to adapt to school. The academic achievement of employed children may be low and their friendship relations may be more limited.

The aim of this study is to examine the change of school adjustment scores of Secondary school students according to their working on the street. The sub-problems of the study were determined as nationality, gender, monthly income and working time on the street. The study group of the study consists of Secondary school students living in Şanlıurfa, working on 29 streets, parents of 29 students working on the streets, and Secondary school students who do not work on 40 streets.

The research was designed with a mixed model in which quantitative and qualitative data were collected. Relational scanning method, one of the general scanning models, was used in the research. In order to collect data, the participant information form prepared by the researchers and the "The Secondary School School Compliance Scale ", 10 open-ended questions to be asked to children working on the street, five open-ended question forms prepared to ask parents of children working on the street were used. The Secondary-School School Adaptation Scale is a three point Likert scale consisting of 66 items and eight sub-dimensions. Sub-dimensions are: family support, teacher support, friend relations, compliance with school rules, self-management, assertiveness, interest in school, comfort at school.

Sixteen of the children working on the street sell bagels, handkerchiefs and water, three work as agricultural workers and 10 work as apprentices. Children working on the street were asked the question of what would you wish if you had three wishes. Most of the children wanted to have a house. In addition, phone, computer and bicycle requests were received by almost all children. Children were asked what they did with the money they earned. 20 children give their money to their families, two children pay for school, four children save, two children use it for the needs of the house. When asked how people treated them, 16 children said they were good. Four children reported that they were generally underestimated. Five children responded that they were behaving badly. One of the child said that women behaved well but men behave normally or badly. In addition, a significant difference was observed in favor of children not working on the street only in the sub-dimension of self-directedness in

school adjustment scores. There was no significant difference in other sub-dimensions. School adjustment scores according to gender differed significantly in favor of female students in the sub-dimension of self-directedness and teacher support, while the school adjustment scores of children working on the street did not differ significantly in any sub-dimension according to the variables of nationality, duration of work, and monthly income. Parents of children working on the street were asked "If you know the legal consequences of child employment." Seven of the parents said they knew the legal consequences but they had to. 22 parents said they did not know the legal consequences. In addition, they were asked what they thought about their children's work. 26 parents said "I don't want it to work but it works out of necessity". Three parents said that they are satisfied with their child's work.

The higher self-directedness scores of children who do not work on the street may be due to their less traumatic experiences. No change in other sub-dimensions is unexpected. The low socio-economic status of non-working children may have caused this. It is useful to repeat this study in different samples. In addition, children working on the street may have developed some of their characteristics while working. Having a wider sociological environment may have caused school adjustment scores to be similar to other children. There are results that support this in the literature. Also surprisingly, there was no difference in school adjustment scores between Turkish children and Syrian refugee children. It can be caused by many years of Syrian children have a in Turkey. However, this result also needs to be supported by different studies. Children's school adjustment scores did not change according to monthly income. This result may be surprising, but all of the children participating in the study were individuals of low socio-economic status. So they may have gotten similar scores. Other researchers can conduct research on children of various socio-economic levels.

Consequently, child labor may lead to a decrease in their school adjustment level. Child labor may be a risk factor for low school adjustment. However, according to this research, being a refugee, low income level, do not constitute risk factors for school adjustment. Parents' not knowing the legal consequences of child labor may have encouraged families to employ their children. Parents' very low income may have forced their children to work. Working on these two issues may contribute to the reduction of child labor. School psychological counselors can raise awareness by informing families about this issue.